

יֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ... כִּבְדֵם אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ... לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאַף לֹא תִגְנוֹב (ב, ב-ג)

"בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה... חמורה גנוזה שגנוזה לך... אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?!... 'תנה הודך על השמים! אמר לו הקב"ה למשה: החזיר להן תשובה... אמר לפניו: ריבוננו של עולם, תורה שאתה נותן לי, מה כתיב בה - 'אנוכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים'; אמר להן: למצרים ירדתם?! לפרעה השתעבדתם?! תורה למה תהא לכם? שוב מה כתיב בה - 'לא יהיה לך אלקים אחרים'; בין עמים אתם שרויין, שעובדין עבודה זרה?! שוב מה כתיב בה - 'זכור את יום השבת לקדשו'; כלום אתם עושים מלאכה, שאתם צריכין שבות?! שוב מה כתיב בה - 'לא תשא'; משא ומתן יש ביניכם?! שוב מה כתיב בה - 'כבד את אביך ואת אמך'; אב ואם יש לכם? שוב מה כתיב בה - 'לא תרצח, לא תנאף, לא תגנוב'; קנאה יש ביניכם?! יצר הרע יש ביניכם?!" (שבת פת, ב)

כתבו מפרשים¹³⁶, שדרישתם של המלאכים שהתורה תינתן להם התבססה על דין "בר מצרא":

בכל מקרה ששדה עומדת למכירה, מעניקה ההלכה¹³⁷ את זכות הקדימה לרכישת השדה ל"בר מצרא" – מי שברשותו שדה הגובלת בשדה זו; ואפילו אם השדה נמכרה כבר לאחר – שמורה עדיין ל"בר מצרא" הזכות לרכוש אותה ממנו גם בניגוד לרצונו.

וזו היתה טענת המלאכים: מאחר שמקומה של התורה הוא בשמים, קרוב למקומם של המלאכים – נחשבים המלאכים "בר מצרא" לתורה, ולכן זכותם קודמת לזכותם של בני ישראל, השוכנים בארץ, שהיא מרוחקת ממקומה של התורה.

ויש לבאר, שהתשובה לטענתם זו של המלאכים רמוזה בתוך תשובתו של משה אליהם¹³⁸:

136. ראה: פני דוד וראש דוד (להחיד"א) פרשתנו. שפת אמת פרשתנו. ועוד.

137. בבא מציעא קח, א. רמב"ם הלכות שכנים פי"ב ה"ה.

138. במפרשים מצינו הסברים שונים לכך שטענת "בר מצרא" של המלאכים לא התקבלה;

ידועים דברי המדרש¹³⁹: "נתאוהה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים". כלומר: מטרת בריאת העולם היא כדי להביא לידי מצב שבו הקב"ה ישכון בעולם הגשמי בצורה גלויה לחלוטין, כשם שאדם גר בדירתו הפרטית. והדרך להביא לידי כך היא באמצעות התורה והמצוות, שבאמצעותן מזככים בני ישראל את העולם והופכים אותו ל"דירה" לקב"ה.

ומכאן התשובה לטענתם של המלאכים: ההלכה קובעת, שאם אדם זר מעוניין בשדה כדי לבנות בה בית-מגורים, ואילו השכן רוצה בה למטרות חקלאיות – גוברת זכותו של הראשון ("יישוב עדיף, ולית בה משום דינא דבר מצרא"¹⁴⁰). ובענייננו: מאחר שמטרת נתינת התורה לבני ישראל היא כדי להשתמש בה לבניית "בית-מגורים", "דירה בתחתונים" – קודמים הם למלאכים.

¹⁴⁰אוצר החכמה

וכך נרמזת תשובה זו בדבריו של משה למלאכים:

כדי לעשות עבור הקב"ה "דירה בתחתונים" יש צורך בשני תנאים, המתקיימים שניהם רק בבני ישראל ולא במלאכים: (א) הימצאות במקומם של ה"תחתונים", בתוככי העולם הגשמי; (ב) כוח מיוחד המאפשר להפוך את העולם ל"דירה" עבור הקב"ה, דבר שהוא מנוגד לטבעו המוגבל של העולם.

ולשתי דרישות אלה מכוונים דבריו של משה:

(א) "למצרים ירדתם?! ... בין עמים אתם שרויין?! ... כלום אתם עושים מלאכה?! ... משא ומתן יש ביניכם?! ... קנאה יש ביניכם?! יצר הרע יש ביניכם?!" – אתם אינכם נמצאים במקומם ובמצבם של ה"תחתונים" ("מצרים", "בין עמים"), ולכן אין באפשרותכם לעשות שם דירה עבור הקב"ה;

אך לכאורה, הסברים אלו אינם קשורים לתשובתו של משה, ונמצא שלפי הסברים אלה התעלם משה מטענתם העיקרית של המלאכים.

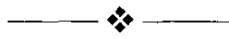
139. תנחומא נשא טז. – נתבאר בתניא פל"ו. אור התורה בלק ע' תקצז. המשך תרס"ו ע' ג. ובכ"מ.

140. בבא מציעא קח. א. רמב"ם הלכות שכנים פי"ד ה"א.

(ב) "אב ואם יש לכם?!" – אין בכם כוח מיוחד זה של הולדה, יצירה וחידוש¹⁴¹, כוח שקיומו מהווה תנאי הכרחי לעשייתה של "דירה" עבור הקב"ה.

ומאחר שהיכולת לעשות דירה עבור הקב"ה ישנה רק בבני ישראל, ולא במלאכים – גוברת זכותם של בני ישראל לקבלת התורה.

(לקוטי שיחות ח"ח ע' 28 ואילך)

לה

אָנְכִי ה' אֱלֹהֶיךָ... לֹא תִרְצַח לֹא תִנְאֵף לֹא תִגְנוֹב (ב, ב-יג)

עשרת הדברות כוללים שני סוגי מצוות, המהווים שני קטבים מנוגדים: מצד אחד – הם כוללים את יסודות האמונה, "אנוכי" ו"לא יהיה לך", שגלומים בהם רעיונות עמוקים בעניין אחדות הבורא;

ואילו מצד שני – יש בהם מצוות פשוטות ביותר, כאלה המובנות מאליהן גם לאדם מן השורה – "לא תרצח", "לא תגנוב" וכדומה. ויש לבאר את טעם הדבר:

ידועים דברי המדרש¹⁴², המבאר את החידוש שבמתן-תורה: "משל למה הדבר דומה? למלך שגזר ואמר: 'בני רומי לא ירדו לסוריא, ובני סוריא לא יעלו לרומי'... כך כשברא הקב"ה את העולם, גזר ואמר: 'השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם'¹⁴³. כשביקש ליתן התורה – ביטל גזרה ראשונה, ואמר: 'התחתונים יעלו לעליונים, והעליונים ירדו לתחתונים'."

ומאחר שמשמעותו של מתן-תורה הוא יצירת איחוד בין ה"עליונים"

141. ראה לקוטי תורה שיר-השירים לט, ד ואילך.

142. שמות רבה פי"ב, ג.

143. תהלים קטו, טז.